

BRONNEN

- ~~*Geschiedenis der pauselijke Zouaven*, W. van Overveld, Oudenbosch, 1967.~~
- ~~*Informatiefolders Nederlands Zouavenmuseum*, Markt 31, 4731 HM Oudenbosch.~~
- ~~*Repertorium der Moderne Geschiedenis*, Elsevier, A'dam, 1960~~
- ~~*Correspondentie F. Kompier en C. v.d. Voort*, 1987.~~
- ~~*Catalogus Pipes Gambier 1868*, Pipe club de Liège, "Le Perron", 1988.~~
- ~~*Les Pipes en terre de Gambier*, Tome I, Fr. van Parijs, "Le Perron", 1990.~~
- ~~*Les Pipes en terre françaises*, Jean Leo, 1971.~~
- ~~*Pfeifen und Pfeifenraucher*, Rammazzotti/Mamy, Genève, 1982.~~

EEN DUBBELMERK VAN JOSEPH PEEKS

door Kees Faas

Dit dubbelmerk (*afb. 1, midden*) van de 18e-eeuwse Utrechtse pijpenmaker Joseph Peeks (1) toont links op de pijpekop zowel zijn gebruikelijke initialen I P als de letters I O P boven een bolletjeskroon.

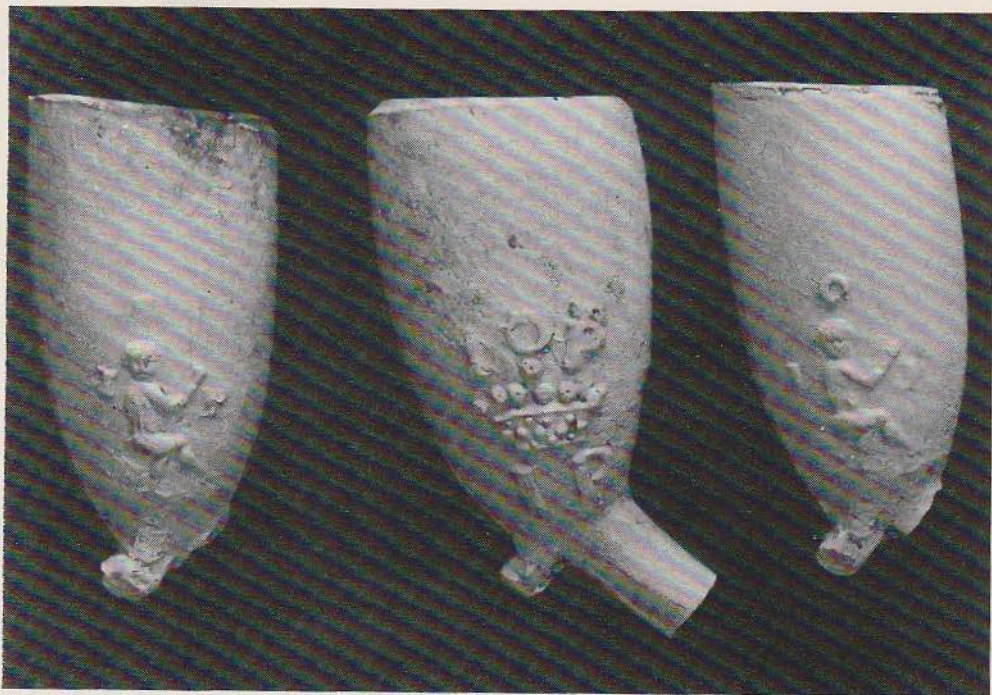
Fortuyn met I O P

Pijpen uit de 18e eeuw waarop het zijmerk I O P voorkomt, zouden dientengevolge, met enige voorzichtigheid, aan Joseph Peeks kunnen worden toegeschreven. Met name wanneer een populair Utrechts thema als *De Fortuyn* (2) staat afgebeeld zoals in *afb. 2*. In feite wordt hier echter Venus afgebeeld, staande op een schelp. Joseph Peeks verwarde beide figuren in hun iconografische context.

Venus of Fortuyn

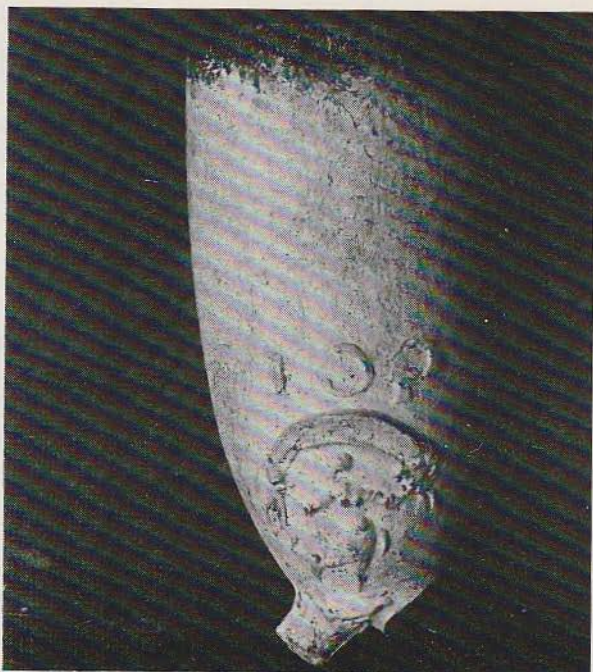
Op *afb. 3a*, geen produkt van Joseph Peeks, zien we Venus duidelijk met wapperende haren in een schelp staan, nadat zij uit het zeeschuim was geboren. Het begin van de bijpassende steelttekst luidt evenwel: DOOR FORTUYN. Ook de maker van deze pijp bedoelde Fortuin of Fortuna, maar gaf Venus weer. Dezelfde verwisseling werd reeds gesignaleerd op tegels uit de 17e en 18e eeuw door D.F. Lunsingh Scheurleer (3).

Als de vrouw direct op de schelp staat, dan hebben wij Venus voor ons zoals zij op Botticelli's (1445-1510) schilderij 'De geboorte van Venus' voorkomt. Fortuna daarentegen staat altijd - in wankel evenwicht - op een globe, bol of rad. Bijvoorbeeld

Afb. 1

*Pijpen van Joseph Peeks
uit Utrecht*

*Fortuyn als Venus,
mogelijk van Joseph Peeks
uit Utrecht*

Afb. 2

Afb. 3a boven

Afb. 3b onder

op een gravure met het opschrift 'Virtus Liberalior' uit Roemer Visschers 'Sinnepoppen' (1614). Op de midden-18e-eeuwse pijp van *afb. 3b* prijkt 'De Hoop', terwijl de steeltekst aan de rechterzijde eindigt met de woorden: ICK OP HOOP. De roker zal ongetwijfeld op veel fortuyn gehoopt hebben. Een Goudse pijp uit de reeks 'Per Aspera ad Astra' legt eveneens verband tussen Fortuyn en Hoop (4). Gevelstenen (5) uit de 17e en 18e eeuw verkondigden soortgelijke spreuken. Bijvoorbeeld 'Ick hoop op Vrede' aangebracht onder een gevelsteen waarop 'De Hoop' staat afgebeeld, gesitueerd aan de Elandsgracht 98 te Amsterdam.

Job met I O P

Job, hoofdpersoon van het gelijknamige bijbelboek in het Oude Testament en symbool van vroomheid, ouderdom (minimaal 140 jaar) en rijkdom (6000 kamelen), komt voor op diverse pijpekoppen uit de 18e eeuw. Op *afb. 1*, *zijkant*en zien we Job op de mesthoop gedurende zijn beproevingen. De vrome Job heeft zijn hoofd naar rechts gewend. Boven de rechterarm is de linkerarm nog enigszins waarneembaar. Hij zit met gevouwen handen. De letters I O P, respectievelijk links, boven en rechts van Job zouden kunnen slaan op zijn naam. Gezien de opstelling van de letters in combinatie met de kennis van de 18e-eeuwse roker, die wel wist wie Job was, ligt een merkaanduiding meer voor de hand. Overigens bezitten de meeste pijpekoppen waarop Job op de mesthoop is voorgesteld, geen lettertoevoegingen. Een derde mogelijkheid zou een 'dubbelzinnigheid' van Joseph Peeks kunnen zijn. Mocht de roker een Gouds bijmerk prefereren, dan kon hij bij Joseph Peeks terecht. Enige pijpen, bijvoorbeeld met vismotief die zijn merk I P dragen, demonstren dit. Ook 'Job op de mesthoop' heeft aan beide zijden een Gouds bijmerkje met S.

NOTEN

- 1 *Onder de rook van Utrecht*, door P.K. Smiesing en J.P. Brinkerink, pag. 61.
- 2 *Idem*, pag. 161.
- 3 *Zeewezens op tegels*, door D.F. Lunsingh Scheurleer, pag.25.
- 4 *De Nederlandse kleipijp*, door D. Duco, *afb.* 591.
- 5 *De gevelstenen van Amsterdam*, door Onno W. Broers, 1992, *afb.* 101.